

BARNETS RÄTTIGHETER 25 ÅR

11 tips för delaktighet i skolan ▶ 8

Slopa myterna ▶ 4

Axl Smith:
Ge barnet en röst ▶ 4

Undervisning på
ett barnvänligt sätt? ▶ 5

Fostran till mänsklighet
stärks i LP2016 ▶ 2

FN:s konvention om
barnets rättigheter
25 år

VISA, ATT DU BRYR DIG.

Hissa flaggan på barnrättsdagen den 20 november.

Har den äran på födelsedagen!

Barnets rätt till högklassig utbildning är inte en åsichtsfråga. Barnets rättigheter är nedtecknade i FN:s barnkonvention och är en konvention om de mänskliga rättigheterna som förbinder staten.

Genom barnkonventionen styrs skolmiljön så att den förändras i samma riktning som de nyaste inlärningsundersökningarna. Goda inlärningsresultat uppnås då man beaktar varje barns delaktighet och genom att göra saker till-

sammans med varierande arbetsmetoder samt ger ansvar med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå.

FN:s barnkonvention fyller 25 år i år. Jubileumsåret kulminerar på Barnrättsdagen den 20 november. Finland anslöt sig till konventionen år 1991.

Konventionens viktigaste målsättning är att garantera alla barn deras grundläggande rättigheter: hälsa, utbildning, jämställdhet och trygghet. ■

Människorättsfostran stärks i den nya läroplanen

Fostran till mänsklighet stärks i den nya LP 2016-reformen (revidering av grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen). För första gången förpliktas skolorna tydligt att förverkliga människorättsfostran.

För att människorättsfostran skall förverkligas måste skolans verksamhetskultur vara med – människorättsfostran är inte bara ensidig information om rättigheter under enskilda lektioner.

Den tidigare läroplanen hade tyngdpunkten på innehåll medan den nya läroplanen framhäver en förändring av skolans verksamhetskultur med inriktning på deltagande och mångsidighet. Människorättsfostran erbjuder verktyg för en välmående skolmiljö som främjar inläring och samtidigt ger innehåll i undervisningen.

Den nya läroplanen finslipas som bäst och ska vara färdig vid årsskiftet. Senast då inleds arbetet med de kommun- och skolvisa läroplanerna.

Den nya läroplanen verkar vara på samma linje som FN:s konvention om barnets rättigheter. Verkställande av konventionens krav innebär att delaktiga arbetsmetoder tillämpas och en sådan inlärningsmiljö skapas där barnet har möjlighet att växa till sin fulla potential.

Finlands UNICEF erbjuder lärarna rikligt med stödmaterial för barnens människorättsfostran. Materialet finns på adressen www.unicef.fi/skolor/.

FN:s konvention om barnets rättigheter inkluderades i den allmänna läroplanen redan år 2010 enligt Utbildningsstyrelsens specialdirektiv.

Text: Ari Paloniemi

Författaren är klasslärare och expert på barnens människorättsfostran på Finlands UNICEF

Lärarna fostrar till mänsklighet

Konventionerna för mänskliga rättigheter har inte varit ett typiskt material i portföljen varken hos lärare eller beslutsfattare inom undervisning och fostran.

Det är synd, för konventionerna förmedlar ett starkt och tilltalande budskap om att växa till och att fostra till mänsklighet.

Människorättskonventionerna uppfattas hos oss enbart som juridiska dokument som tillämpas i rättssalarna trots att konventionerna borde förverkligas i vardagen. Fostrans uppgift är att skapa förståelse för de mänskliga rättigheterna i daghem, grundskolor och alla övriga läroanstalter.

De centrala människorättsavtalens bakgrundshistoria ger en förklaring till dessa vardagens behov: i och med andra världskriget gick världen för långt och människan blev rädd för sin egen ondska. Ur världskrigets aska reste sig FN. I FN-stadgan och i den därpå följande konventionen om de

mänskliga rättigheterna finns nedtecknat hur människorna ska leva med varandra. Tillsammans bildar de världens kollektiva samvete, och de har varit grundpelare i de senare människorättskonventionerna.

Redan Sokrates förde fram tanken om att växa till mänsklighet: människan är en varg mot andra människor om hon inte fostras till mänsklighet. Denna tanke finns nedtecknad i människorättskonventionerna som en förpliktelse.

Den här tanken finns som en egen artikel i FN:s barnkonvention som nu fyller 25 år: barnet bör fostras till ett ansvarsfullt liv, tolerans och till att respektera fred och mänskliga rättigheter.

Att växa till mänsklighet sker genom skolans verksamhetskultur. Den ska respektera människorättigheter och uppmuntra till ansvar och delaktighet.

De mänskliga rättigheterna är förpliktande.

Konventionen om barnets rättigheter förpliktar till både undervisning och fostran i enlighet med dem.

Ännu viktigare än förpliktelsen är ändå visdomen bakom förpliktelsen: barn och unga som har blivit "människorättsfostrade" har styrka att lita på sig själva och sina medmänniskor. De tror på betydelsen av eget engagemang i samhället som fullvärdiga medlemmar och att respektera sina medmänniskor samt att bära sitt ansvar. De lär sig att människan har ansvar såväl för sig själv som för varandra.

Syftet med den här publikationen är att få lärarna att inse betydelsen av människorättsfostran och att ge väggkost för att förverkliga den.

Inka Hetemäki

Finlands UNICEFs chef för program och påverkansarbete

Olli Luukkainen

OAJ:s ordförande

Ett ljus går upp för läraren

I ARTIKEL 31 I BARNKONVENTIONEN SÄGS ATT BARNET HAR RÄTT TILL VILA, LÄK, FRITID SAMT KONST- OCH KULTURLIV.

HUR SKA JAG FÅ BARNEN ATT FÖRSTÅ ATT RÄTTIGHETER OCKSÅ MEDFÖR ANSVAR?

KASTA HIT ARSKA!

NU VET JAG! VI DISKUTERAR TILLSAMMANS OM ATT BARN OCKSÅ HAR RÄTT TILL UNDERVISNING OCH EN TRYGG INLÄRNINGSMILJÖ... OCH HAR RÄTT ATT FÅ INFORMATION (ART. 17, 28, 29).

OJ! SORRY LÄRARN!

Axl Smith: Fråga av de unga själva!

Om man planerar rynkning av karelska piroger som programpunkt på ett ungdomscafé, är det någonting som är galet.

Jag har varit goodwillambassadör för UNICEF sedan 2006. Jag besöker låg- och högstudier för att berätta om hur livet ter sig för världens barn och om hur till exempel pengarna från UNICEF-rundan används.

Vuxna har ofta en misstänksam inställning till välgörenhet. De kan säga att pengarna går ju ändå inte fram eller att de inte har tid att hjälpa. Barnen ser det stora sammanhanget: att det där barnet från Östtimor kunde vara min fotbollskompis.

Då jag besöker skolor låter jag eleverna ställa så många frågor de vill och berättar exempel ur mitt eget liv.

Många unga tror att man borde klara sig på egen hand, trots att var och en behöver ett lag omkring sig. Jag berättar ofta hur min presentationsvideo, som öppnade dörrarna till MTV, kom till. I gymnasiet bad jag hjälp av en tystlåten kille som jag visste hade tidigare gjort filmer för skolan. Tack vare videon fick jag jobb på MTV och kompisen började på Nelonen. Nu gör han reklamfilmer överallt i världen.

Ungdomar i högstadieåldern har en grym press på sig att vara populära och att veta vad de vill. Jag försöker berätta för dem att det inte är någon brådska. Inte vet jag heller ännu vad jag ska bli när jag blir stor.

Man lyssnar inte alltid på de unga i saker som gäller dem. Ibland har vuxna som planerar verksamhet för unga inte den minsta kontakt med ungdomarnas värld. Som exempel kan jag nämna att på ett möte planerade man rynkning av karelska piroger som programpunkt på ett ungdomscafé.

Jag skulle inte vara här om man inte litat på mig i det egna gymnasiet. Jag fick skolnycklarna och satt i skolans studio till klockan tio på kvällen. Gymnasiets rektor och musiklinjens ledare var mina förebilder.

Nu vill jag själv bära facklan framåt. ■

Text: Minna Suihkonen

Bild: © JOOK JOINT

”Jag skulle inte vara här om man inte litat på mig i det egna gymnasiet.”

Sant eller osant om barnets rättigheter?

Vi kollade in de vanligaste fördomarna om barnkonventionen och de mänskliga rättigheterna.

Då barnet känner till sina rättigheter behövs ingen vuxen.

OSANT: Enligt konventionen om barnets rättigheter är det den vuxne som har ansvaret för att barnets rättigheter förverkligas. Den vuxne bör ge barnet möjlighet att ta del i beslutsfattandet i frågor som berör barnet självt med beaktande av ålder och utvecklingsnivå. Barnet får inte försättas i en situation där det måste fatta beslut i ärenden som det ännu inte kan förstå.

De mänskliga rättigheterna hör till juristen, inte till vardagslivet.

OSANT: Konventionen om barnets rättigheter omfattar 54 artiklar. Över hälften av dem gäller mycket vardagliga saker, såsom lek och vila, skolgång och skydd av barnet mot skadliga saker.

Barnen blir delaktiga då man gör lite grupparbeten under lektionen.

SANT och OSANT: Ger man på konventionellt sätt färdiga uppgifter när man endast den lägsta nivån av delaktighet även om de görs som grupparbete. Verklig delaktighet når man då barnen får fundera över arbetsätt och förverkligande redan i idéklädnings- och planeringskedet.

Barnets rättigheter förverkligas redan i Finland.

SANT och OSANT: Materiellt sett, såsom vaccinering, näringsintag och skolgång, har vi det bra. Däremot stöder man inte barnens mentala utveckling i motsvarande grad. Det finns till exempel mycket övrigt att önska i hur delaktiga barnen känner sig och hur mycket de blir hörda.

De mänskliga rättigheterna utgör ett hot mot religioner och åskådningar.

OSANT: Konventionerna om de mänskliga rättigheterna utesluter inte religioner och livsåskådningar utan skyddar uttryckligen människornas grundläggande rätt till den egna kulturen och religionen. ■

Text: Ari Paloniemi

RÄTT ATT LÄRA SIG GENOM ATT FÖRSTÅ

Vill du undervisa på ett barnvänligare sätt?
Finlands UNICEFs utbildningar erbjuder dig
klara och lätta arbetsredskap.

Fysisk inläring. Eleverna lida-Maria, Adalmiina och Hamza samt läraren Hanna Niittymäki presenterar begrepp och de andra eleverna gissar vad det är fråga om.

Barnets rättigheter konkretiserades.

Jag vågar själv förverkliga det här.

Jag är eld och lågor!

Fostrare kommenterar utbildningen

Det var första gången som dramakonceptet inte kändes motbjudande.

Vad betyder konventionen om barnets rättigheter i skolvärlden på riktigt? I varje fall inte enbart det att man ordnar en temadag om att världens barn har olika livsvillkor.

Finska UNICEF har inom ramen för två olika projekt gett lärare och fostrare färdigheter att ge utbildning i mänskliga rättigheter på ett aktiverande och inkluderande sätt. Det ena projektet pågår fortfarande. Utbildningarna har hjälpt deltagarna att inse att barnets rättigheter är en del av vardagen också här i Finland.

Undervisningen ger en modell för hur man kan arbeta på ett barnvänligt och aktiverande sätt. Modellen fokuserar inte bara på hur man undervisar om barnets rättigheter utan de undervisningsätt man lär sig kan användas också vid undervisningen i andra ämnen.

Många frågor har dykt upp i samband med undervisningen.

Var ska jag dra gränsen för barnens nätanvändning? Vad kan man göra för att skolan ska vara en trygg plats för barnen? Vad förstår man med en barnvänlig lektion?

”Jag märker att jag trampar stup i kvarter på barnets rättigheter” medgav en lärare som deltog i utbildningen.

Det är ingenting att skämmas för. En förutsättning för förändring är att man är medveten om att man kränker barnets rättigheter. Denna insikt kan bli en impuls för att sätta barnet i centrum för skolans hela verksamhet.

Kunskap via lekar och upplevelser

Vid utbildningen bekantar vi oss dels med handledningen Compasito, som behandlar utbildning av barn i de mänskliga rättigheterna, och dels med den dramatisering av ämnet som utvecklats inom ramen för Finlands UNICEFs projekt.

Metoderna i Compasito är roliga, lekfulla och upplevelserika. Metoderna bygger en bro mellan svåra begrepp och avlägsna ämnen och barnens egna erfarenheter.

Uppgifterna och instruktionerna i Compasito är så klara att varje handledare kan med

”Jag märker att jag trampar stup i kvarter på barnets rättigheter!”

hjälp av dem inspirera barnen till att fundera på sina rättigheter både mångsidigt och djupsinnigt.

En utbildningsdag som jag höll i förlöpte på följande sätt: Mot slutet av dagen styrdes deltagarna att genom lek leva sig in i orättvisor de själva upplevt som barn och i vardagen för dagens barn. Därefter sökte deltagarna fram uppgifter som passade ihop med de teman som framkommit och övade sig med varandra att använda uppgifterna vid undervisning.

På detta sätt ville vi stöda tanken på en äkta barnvänlighet; uppgifterna skulle inspirera till diskussion om teman som är viktiga för barnet självt just då. Det är inte meningen att utbildningsmaterialet används schablonmässigt så att barnen lär sig alla sina rättigheter på ett kunskapsbaserat sätt.

De flesta artiklar i konventionen om barnets rättigheter är lätta att förstå och barnen känner redan till rättigheterna. Det är positivt för barnet att de egentliga artiklarna behandlas först efter att barnet självt insett vad det är frågan om.

Viktigt med trygghet

Ett av utbildningens centrala teman är trygg

distansering. Barnet har rätt att bearbeta ämnen som har med barnet självt att göra på ett för sin utvecklingsnivå lämpligt sätt.

Barnet ska även skyddas för potentiellt skadliga erfarenheter. Sålunda ställde vi oss kritiskt till Compasitos i och för sig ypperliga material med tanke på upplevelsernas trygghetsgrad.

Vi märkte till exempel att en del av uppgifterna behandlade olika slag av familjemodeller för rakt på sak. I stället för att barnen ska behöva berätta konkret om sin egen, från kärnfamiljmodellen ofta avvikande familj, utvecklade vi distanserade uppgifter i dramaform. I dessa uppgifter behandlade vi temat på större avstånd vilket minskade faran för mobbing.

Hur är det med barnets skyldigheter?

”Moderna barn känner nog väl till sina rättigheter, men hur är det med skyldigheterna?” var en ofta återkommande fråga vid kurserna.

Vid utbildningarna har vi understrukt att

Hanna Niittymäki och eleverna värmer upp med en lek.

Undervisningsmodell

1. Först ett arbetsavtal

Vi enas om spelregler som ger alla en känsla av trygghet.

2. Uppvärmningslekar

Vi bekantar oss med varandra, presenterar oss och förbereder oss för ämnet.

3. Värdesättning genom linjearbete

Handledaren läser upp påståenden om dagens ämne. Eleverna ställer sig på en åsiktslinje enligt sin egen syn på saken. På så sätt fastställer man elevernas tidigare kunskaper och känslor i ämnet.

4. Man skapar fantasifigurer gruppvis

Varje grupp skapar en figur och hittar på en kort berättelse om dess liv. Till figuren kopplas ett eller flera av barnets rättigheter.

5. Man gör en löpsedel om figuren

Varje grupp gör en löpsedel för en kvällstidning om figuren vilken involverar en av barnets rättigheter.

6. En dag i figurens liv som pantomim

Figuren ges djup genom att de presenteras som berättelser i pantomimform. De övriga försöker gissa vad som händer i figurens liv.

7. Figuren intervjuas

En frivillig deltagare lever in sig i figurrollen och de övriga intervjuar figuren om hans liv med tanke på de mänskliga rättigheterna.

8. Man skriver figurens dagbok

Om detta väcker negativa känslor hos deltagarna behandlas dessa med det samma.

9. Slutlekar

Vi återvänder till nuet och samlar ihop responsen.

Text: Ari Paloniemi

parallellt med rättigheterna är det bra att även ta upp frågan om barnens skyldigheter. Då man till exempel tar upp berättelsen om hur flickan Siwa hamnar i tvångsarbete kan man diskutera frågor som berör hemarbete och rollerna i finländska familjer.

I dramatiserade uppgifter som innehåller aktiviteter framträder nya sidor hos barnen. Det är en glädje att se hur en elev som är svag i formella inlärningsammanhang lyser i aktiva uppgifter.

Även om det är bekvämt för läraren att hålla sig inom läroböckernas timram, borde olika slag av elever ha rätt att lära sig på ett för var och en karakteristiskt sätt. Utbildningarna har gjort detta möjligt på många trevliga sätt. ■

Text: Jouni Piekari

Författaren är dramapedagog och ansvarig för utbildningen "Lapsen oikeudet toiminnallisesti"

Bild: © UNICEF/Martti Penttilä

Vilken utbildning?

Finlands UNICEF startade utbildningsprojektet Lapsen oikeudet toiminnallisesti! (Barnens rättigheter funktionellt!) för lärare och fostrare med bidrag från Undervisnings- och kulturministeriet år 2012. I projektet deltog också Barnombudsmannens byrå, Mannerheims Barnskyddsförbund, Institutet för fredsfostran, Ihmisoikeudet.net samt Poikien ja tyttöjen keskus.

För tillfället arrangerar UNICEF med medel från Utbildningsstyrelsen tillsammans med Palmenia en och två dagar långa kurser för lärare utgående från modellen Barnens rättigheter funktionellt. Utbildningarna ordnas enbart på finska.

Mer information

www.unicef.fi/lapsen-oikeudet-toiminnallisesti

Hankekoordinaattori Hannu Niemelä
044 530 1204
hannu.niemela@unicef.fi

Janne Toriseva

Tillsammans åstadkommer vi en aktiverande skola

Skolan är till för barnen och i skolan lär man sig för livet.
De här tipsen hjälper dig på vägen till en ny skola.

Skolans administration sköter om

- ✓ Inkludera eleverna på ett sätt som passar barnens ålder i planering, förverkligande och utvärdering som påverkar elevernas vardag. Berätta om lösningarna för eleverna på ett sådant sätt att de förstår vad det handlar om.
- ✓ Sträva efter att skolans budget är tillräcklig för en mångsidig fostran och att barnen själva får bestämma över en del av budgeten.
- ✓ Uppmuntra lärarna till vidareutbildning gällande barnens människorättsfostran.
- ✓ Se till att det finns tillräckligt med stödtjänster för eleverna.

Lärarna sköter om

- ✓ Ge eleverna – anpassat enligt ålder – en chans att delta i planering, förverkligande och utvärdering av undervisningen.
- ✓ Utnyttja ämnen i färdighet och konst samt aktiva, lekfulla och inkluderande metoder i undervisningen.
- ✓ Ge eleverna en möjlighet till självbedömning i form av bland annat öppna frågor, inlärningsdagböcker och referensbedömningar.
- ✓ Identifiera elevernas behov av stöd och hjälp dem att använda stödtjänster såsom specialundervisning samt kuratorns och psykologens tjänster.

Eleverna sköter om

- ✓ Respektera andras rätt att delta och att säga sin åsikt.
- ✓ Bemöt skolsamfundets alla medlemmar jämlikt.
- ✓ Fundera på vilka sätt du lär dig.

Text: Ari Paloniemi